

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**ITINERARI[I] || ITALIAE || RERVMQ. ROMANARVM || LIBRI
TRES ||**

Schottus, Franciscus

Antverpiae, 1600

Praeneste.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70633](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70633)

pauca visuntur vestigia, quamuis amplum & frequens sit opidum, & ædificiis excultum satis. Ager eius fructuum omnis generis nunc etiam ferax est, vt olim propter vrbs Romæ vicinitatem villis & hortis nobilium ex politus haud dubiè fuit. Nominat quidem inter generosa sui temporis *vina Veliterna* Plinius libro xiv. quæ tamen nunc degenerarunt, ac auctoritatè amiserunt suam: quia propter cruditatem, austeritatemve coqui a heno debent. Quapropter haud falsò palam esse contendit idem, sua quibusque terris tempora esse, sicut suis rerum prouentus & occasus. Hinc per montes Tusculanos *Tibur* perrexeris.

Videbis ex itinere ad sinistram *Lanuuium*, templo Iunonis *Sospitæ* religiosum antiquitus: *Arriam* à Siculis conditam, vt *Hemina Cassius* prodidit; *Alba* quondam *Longa* situm, montemque templo Iouis & feriis Latinis celebrem: atque subiectos montibus inclusos lacus, *Albanum* quondam *Veientibus* fatalem, atque *Nemorensem* vetustis *Diane Taurica* ac *Hippolyti Virbii* barbaris sacrificiis famosum: cuius quidem tractus frequenti contemplatione, diligentique inuestigatione antiquitatum studiosi, propter veterum auctorum de his locis scripta, vehementer delectantur. Per lustra deinde in agro *Tusculano* villarum sumptuosissimarum crebras atque dolendas ruinas.

P R A E N E S T E.

V I D E ad dexteram in supercilio montis antiquissimam Aborigenum sedem *Præneste*: & tantæ quidem antiquitatis, vt de eius exordio & conditore non consentiant auctores, & diuersi diuersa tradant. *Virgilius* vii. *Aeneid.* fundatorem eius vrbs fuisse canit ex *Prænestinorum*.

norum libris *Caculum Vulcani* filium, qui item *Cacilie* Romanæ gentis auctor fuit: de cuius natiuitate satis longam *Seruius* commentator fabulam refert, & nominis etymon $\delta\alpha\tau\acute{o}\ \tau\acute{\omega}\nu\ \omega\pi\acute{\iota}\tau\omega\nu$, id est, ab ilicibus ibidem frequentibus deducit. Malunt alij, $\delta\alpha\tau\acute{o}\ \tau\acute{\omega}\nu\ \pi\acute{\rho}\sigma\alpha\upsilon\epsilon\acute{o}\varsigma$ dictam, quòd *pronus* & decliuus sit locus, in quo sita est. *Pompeius Festus*, quòd montibus *præstet*, *Præneste* vocatam putat. *Solinus* ex *Zenodoto* prodit, à *Præneste* *Vlyssis* nepote & *Latini* filio conditam & nuncupatam: quem *Stephanus Byzantius* in *urbium lexico*, *Prænestum* Latinum *Vlyssis* & *Circes* filium dicit. *Plutarchus* in *Parellelis* ex *Aristoclis rerum Italicarum* tertio *Telegonum* *Vlyssis* & *Circes* filium, quem & *Tusculum* condidisse volunt, deorum oraculo monitum etiam hoc opidum construxisse tradit, vbi saltantes cum coronis colonos inuenerat; & tum appellatione coronæ ilignæ *Prinistum* nominasse, & hinc *Præneste* Romanos postea vocitasse. Quapropter & *Stephane* Græcis quondam dicta fuit, teste *Plinio*; vel vt *Strabo* vult, *Polystephanos*, quasi *multarum coronarum*: qui affirmat originis esse Græcanicæ cum *Tibure*, & ab eo distare stadiis centum, & à *Roma* ducentis. A coronis igitur nomen hoc opidum accepisse constat, tam ex oraculo dicto, & occasione sui ortus, quàm propter votiuas multorum coronas, quibus inclytum ibi antiquissima sortium religione templum *Fortune* frequentabatur: quod quidem florentè Romano imperio fuit admodum celebre, sumptuosaque structura permagnificum: sicut ex reliquiis adhuc colligere possumus. Memini me ibidem vidisse *Fortunarum* signa, & imagines plurimas, tam ex ære, quàm ex marmore, ac etiam ex terra cocta fictiles pulcherrimas, diuersisque symbolis multiformes. Sic etiam coronas varij generis, ac num-
 mos

mos æreos grandes, characteribus ac notis fortium multiplicibus efformatos: Item aras, tabulas, ac cippos marmoreos cum suis elogiis & inscriptionibus, ex voto ibidem Fortunæ, Iouipuerto, Spei, Cupidinibus, aliisque diis consecratos: quæ singula hîc enarrare longum esset, & aliam adhuc in occasionem seruâtur. Vnum tamen epigramma lectu dignissimum præterire nequeo, à nemine, quod sciam, correctè publicatum hæctenus. Insculptum quidem est in magna marmorea basi, quam cum effigie patris *T. Cæsij Primi* negociatoris frumentarii, qui ex voto centenas annuatim coronas *Fortuna Prænestina* donabat, *T. Cæsius Taurinus* filius in eodem templo dedicarat: in cuius fronte videntur exsculpti duo modi spicis pleni, & in angulis item binis singulæ columellæ spicis tribus erectis coronatæ: subscriptum his epigramma ex eadem basi in area palatij pontificij Præneste quondam excepimus ipsi. Quod quidem tale est:

TV QVAE TARPEIO COLERIS VICINA TONANTI
 VOTORVM VINDEK SEMPER FORTVNA MEORVM
 ACCIPE QVAE PIETAS PONIT TIBI DONA MERENTE
 EFFIGIEM NOSTRI CONSERVATVRA PARENTIS
 CVIVS NETACEAT MEMORANDVM LITTERA NOMEN
 CAESIVS HIC IDEMQ. TITVS PRIMVSQ. VOCATVR
 QVILARGAECERERIS MESSES FRVCTVSQ. RENATOS
 DIGERIT IN PRETIVM CVI CONSTAT FAMA FIDESQ.
 ET QVI DIVITIAS VINCIT PVDORE PER ILLOS
 CONSVETVS PORTVS CVRA STUDIOQ. LABORIS
 LITORA QVI PRAESTANT FESSIS TVTISSIMA NAVTIS
 NOTVS IN VRBE SACRA NOTVS QVOQ. FINIBVS ILLIS
 QVOS VMBER SVLCARE SOLET QVOS TVSCVS ARATOR
 OMNIBVS HIC ANNIS VOTORVM MORE SVORVM
 CENTENAS ADICIT NVMERO CRESCENTE CORONAS
 FORTVNAE SIMVLACRA COLENS ET APOLLINIS ARAS
 AGERIVMQ. IOVEM QVORVM CONSENTIT IN ILLO
 MAIESTAS

MAIESTAS LONGAE PROMITTENS TEMPORA VITAE
 ACCIPE POSTERITAS QVOD POST IVA SECVLANARRES
 TAVRINVS CARIIVSSVS PIETATE PARENTIS
 HOC POSVIT DONVM QVOD NEC SENTENTIA MORTIS
 VINCERE NEC FOTERIT FATORVM SYMMA POTESTAS
 SED POPVLISALVO SEMPER RVMORE MANEBIT

Quod initium autem habuerit antiquissima hæc sortium superstitio, pulchrè nobis explicat ex *Prænestinorum* ipsis monumentis Cicero de diuinatione libro secundo, N. Suffucium nobilem Prænestinum somniis crebris ac minacibus iussum, certo loco silicem, ciuibus ridentibus, excidisse: vbi perfracto saxo sortes eruperunt in robore sculptæ priscarum literarum notis, quarum occasione *Fortuna* ibidem coli cœpit. Septum deinde locum fuisse religiosè, propter Iouis pueri simulachrum, qui lactens cum Iunone in gremio *Fortune* sedens, mammam appetens ibi castissimè colebatur à matribus. Eodem tempore, vbi post *Fortuna* templum cõditum est, mel ex olea fluxisse; & haruspicum iussu ex eadem arbore factam arcam, in eaque conditas sortes illas, quæ *Fortuna* monitu, pueri manu miscebantur, educebanturque. Fani pulchritudo & verustas nõ tantum Ciceronis tempore, verum etiam ad extrema ferè Romani Imperij tempora sortium illarum oracula celebrarunt; atque originem habuisse antiquissimã, tam ex ipso Cicerone, quàm ex aliis colligimus. Quare non suffragor eorum sententiæ, qui L. Sullam dictatorem templi istius conditorè fuisse volunt; decepti, vt reor, Plinij verbis qui lib. xxv. de pauimentis nobilibus, arteque pauienti scribens, lithostrota primùm in Italia sub L. Sulla cœptasse dicit è paruulis marmorum frustis versicoloribus commissa, & picturam imitantia; cum antè diu pauimenta
 picturæ

pieturae ratione elaborata apud Graecos expul-
lissent. Et affirmat suo tempore *Praneste litho-*
strotum durasse, quod ibidem in *Fortuna delubro*
fecit Sulla: cuius magnam partem loco subterra-
neo me ibidem non semel vidisse memini cum
figuris peregrinorum animalium, quorum no-
mina quoque Graecis litteris expressa in eodem
pauimento leguntur. *Opus musium* Latini post-
ea *Lithostrotum* eius generis vocauerunt, ut a-
pud Spartianum in vita Pescennij Nigri legi-
mus; & artifices ipsos musiuarios, sicut Theo-
dosius & Valentinianus Augg. Codicis lib. x. ti-
tulo XLIV. de *artificum excusationibus*, ubi & *mar-*
morarios & *musiuarios* nominant inter excusatos,
si modo correcta sunt exemplaria. Nam in an-
tiquis epitaphiis *musciarios* appellari reperimus.
Ut igitur antea diximus, L. Sullam eius anti-
quissimi templi auctorem non putamus; sed
quod post bella ciuilia victor religione tactus
illud suis armis destructum atque profanatum
restaurarit, verisimilius videtur, & ex Plinio
quasi colligere est. Profanasse quidem constat,
cum maxime C. Marium iuniorem ceterosque
inimicos ibidem circumuallatos pertinaci obfi-
dione ad mortem compelleret, opidumque tan-
dem captum, *Pranestinis* omnibus exarmatis
& trucidatis, spoliaret, sub hastaque venum da-
ret. Contigit ergo, quemadmodum & Strabo
sentit, ut quae ceteris vrbibus commoditati tu-
telaeque solent esse; loci videlicet situs munitis-
simus, murorumque firmitas, ea huic opido cala-
mitati & exitio saepe fuerint propter ciuilia Ro-
manorum bella: cum eo se partes imbecilliores,
tanquam in arcem tutam aliquando subtraxe-
rint, opidumque simul sua clade inuoluerint. Vi-
suntur adhuc etiam cuniculi specusque subter-
ranei ab opido per vicinos montes ad plana per-
fossi, tam auxiliij intromittendi, quam clande-
stinae

stinæ fugæ causa. In quorum vno C. Marius junior obsessus, cum fugæ nulla pateret via, ne caperetur viuis, cum amico Pontio Telesino dimicans cecidit. Hinc vulgi etiamnum opinio manet, in cuniculis illis saxa cæorum ibidem adhuc cruore rubere: cum tamen in his vicinifque montibus tam Tusculanis quàm Albanis mollior lapis omnis sua natura rubeat obscure. Non ineleganter de his itaque poëta quidam Germanus, Fabricius, in Hodæporico suo cecinit:

————— *Tua Cacule regna*
Nomen ab ilicibusq; tenens Præneste venimus.
Quo primùm Diua, qua nullo tempore, nullo
Certa loco perstat, miramur nobile templum,
Pluribus in templo lithostrotaq; picta figuris,
Deinde tot effossos recta tellure meatus,
Qui finguntur adhuc Mariana caderubere.

Libera & fœderata primùm Romanis ciuitas Præneste fuit, prætoremque suum habuit, vt ex Liiuo cognoscimus, quam Festus municipium sui iuris vocat. Appianus Italico bello cum Tiburtinis in ciuitatem acceptos Prænestinos disertè scribit. Non tamen diu post L. Sulla victor, quantum ex Tullij Agraria, & Catilinaria colligimus, opido cædibus atq; proscriptionibus exhausto colonos imposuit, agrumque eorum omnem diuisit. At apud A. Gellium lib. xvi. cap. xiii. legimus, Prænestinos à Tiberio Aug. denique impetrasse, vt ex colonia in pristinum municipij statum redigerentur. Sed hæc pro studiosis antiquitatum, quibus pro occasione lubenter subseruio, de Præneste satis hoc loco dicta sint.